

Legendy se pojí nejen se vznikem českého znaku, ale i praporu. Tu o svatováclavské korouhvi zpracoval Alois Jirásek a zařadil do svých Starých pověstí českých.

□

Kníže Soběslav měl mít před bitvou u Chlumce v roce 1126 sen, v němž se mu zjevil svatý Vojtěch a nařídil mu, aby si do boje vzal praporec Vojtěchova otce. Praporec měl být uložen ve vrbčanském kostele a tam ho také kaplan Vít našel za oltářem ve zdi ve skrytém výklenku. S ním pak Čechové vedli vítěznou bitvu proti Němcům nejen v tom roce, ale i v dalších desetiletích.

O podobě svatováclavské korouhve se můžeme pouze dohadovat, z dobových dokumentů pouze vyplývá, že byla růžová. Až v pozdějších stoletích je zobrazována jako bílá s černou plamennou orlicí. V té době však české království a českého krále už symbolizovaly praporce odvozené z českého znaku. Jak vypadaly, lze soudit z jihlavského kodexu Jana z Gelnhausenu z let 1406 až 1407. Malíř v něm zobrazil nejen český červený praporec s bílým dvouocasým lvem, ale i modrý moravský prapor s s bílo-červeně šachovanou orlicí.

Výroba takových praporů byla pochopitelně nákladnější než výroba praporečků obsahujících pouze erbovní barvy. V případě Čech jimi byly bílá a červená. Letopisci zaznamenali, že při cestách římského a českého krále Karla IV. v polovině 14. století nesli praporečníci v čele průvodu praporce se znaky království římského (tou byla černá orlice na žlutém poli) a království českého. Sbor kopiníků, který jel za nimi, však už měl jednodušší trojúhelníkové praporečky. Vedle černožlutých barev římského království i české bíločervené barvy.

V pozdějších stoletích prapory tvořené dvěma pruhy, bílým a červeným, vítaly v Čechách významné návštěvy. Tak v září 1562 při slavnostním vjezdu krále Maximiliána a jeho manželky ke korunovaci do Prahy vlály z věže Karlova mostu dvě korouhve. Jedna měla dva pruhy, bílý a červený, druhá obsahovala českého lva.

Zvláště bohaté na příležitosti vyvěsit bíločervené české prapory bylo 19. století. Návštěva císaře v Čechách se nemohla obejít bez dostatečné dekorace ulic a domů, kudy projížděl. Dochovala se vyhláška pražského starosty ze srpna 1836, která nabádala zejména majitele domů stojících na královské cestě na Hradčany, aby vyvěsili bíločervené české a černožluté císařské prapory v nejvyšších vrcholech, především na komínech či střešních oknech, a to nejen ve chvíli příjezdu císaře Ferdinanda, ale i během jeho korunovace. Délka nabízených praporů se přitom pohybovala od 2 loktů (ca 1,2 m dlouhé) až po věžní prapory dosahující délky 15 metrů.

Změny revolučního roku 1848

Také revoluční rok 1848 byl důležitý pro vývoj vlajek v Čechách i na Moravě. Slib císaře Ferdinanda vypracovat ústavu i odjezd delegace do Vídně s cílem jednat o společném sněmu pro Čechy, Moravu a Slezsko probíhal v radostné atmosféře spojené s vyvěšováním bíločervených praporů. K tomu docházelo dokonce i v českém pohraničí, které obývali převážně Němci. V dubnu 1848 se však národnostní cítění změnilo a Němci začali užívat prapory se třemi vodorovnými pruhy, černým, červeným a žlutým. Tyto prapory ve všenněmeckých barvách se pro české Němce staly symbolem sounáležitosti s Němci žijícími mimo naše území, pro některé dokonce výrazem touhy odtrhnout se.

Ale i mezi Čechy se objevily osobnosti uvažující o spojení území, kde žilo obyvatelstvo užívající jeden jazyk. Národní buditel František Cyril Kampelík ve spisu, který vydal v dubnu 1848, navrhl spojit Čechy s Moravou, Slezskem a Slovenskem, dát tomuto útvaru název Čechoslava a užívat v něm bíločervenou vlajku doplněnou modrým pruhem uprostřed.

Na konci května 1848 se dostavili do Prahy zástupci slovanských národů, aby se zúčastnili kongresu. Chorvatští, lužickosrbští a dokonce i moravští účastníci přijeli s prapory v různých kombinacích barev bílé, modré a červené. Tyto barvy dostaly označení slovanské a společně s bíločervenou českou bikolórou zdobily i řečnický stolek v sále na Žofíně, kde se slovanský kongres konal.

Když v červnu 1848 došlo v Praze k nepokojům, kongres byl přerušen. V Praze se vybudovaly barikády a na nich bojovali Češi a Němci pod bíločervenými českými prapory. To však bylo naposledy a v dalších desetiletích byla bíločervená bikolóra symbolem jen Čechů. Němci, loajální k rakouskému mocnářství, raději vyvěšovali černožluté prapory, a to zejména v době, kdy rakouské úřady zakazovaly užití jakýchkoliv trikolor.

O tom, že rok 1848 byl významný i pro podobu moravských symbolů, svědčí průběh zasedání zemského sněmu. Při rokování o nové zemské ústavě v říjnu 1848 byl schválen článek, který stanovil červenou a zlatou moravskými barvami. Tím sněm vlastně dal najevo, že uznává změnu šachování moravské orlice z r. 1462 (viz tento časopis č. 2, s. 49). Ke žlutočerveným moravským praporům se v následujících desetiletích hlásili spíše moravští Němci, moravským Čechům byly bližší české bíločervené prapory.

Vznik Republiky československé

S bíločervenými praporky (často skrytými v hlavních puškách) odcházeli Češi v roce 1914 na frontu. Dávali tak najevo, že nejsou černožlutými a válečnými Rakušáky. Bílá a červená se stala i symbolem zahraničního odboje za první světové války. Česká družina, což byla první naše zahraniční dobrovolnická jednotka, přísahala v Kyjevě v říjnu 1914 na bíločervený prapor, na němž byla vyšita svatováclavská koruna.

V Americe získala mezi Čechy a Slováky velkou oblibu vlajka tvořená pěti vodorovnými pruhy, červeným, bílým, modrým, bílým a červeným. Na modrém pruhu, který byl mnohem širší než ostatní, byly vyšity čtyři bílé pěticípé hvězdy. Symbolizovaly Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko. Tuto vlajku vyobrazil poprvé na svých plakátech na konci roku 1917 významný

grafik Vojtěch Preissig, který v tu dobu žil v USA. Jeho vlajka vlála i v táboře poblíž connecticutského Stamfordu, který byl vybudován pro výcvik amerických Čechů a Slováků před jejich odjezdem na frontu do Evropy. Vyobrazena byla na dopisních papírech, na které psali dobrovolníci v táboře, i na diplomech s perforací. Ty dostávali ti Češi a Slováci v Americe, kteří přispěli na Národní daň 1918.

Ambice vytvořit vlajku pro připravovaný stát Čechů a Slováků měl i blízký spolupracovník Tomáše Garrigua Masaryka Milan Rastislav Štefánik. Koncem září 1918 Štefánik vytvořil neobvyklý návrh vlajky, když do modrého pole vložil bíločervenou bikolóru zužující se směrem k vlajčímu okraji. Masaryk však prosazoval za vlajku budoucího státního útvaru bíločervenou bikolóru a chtěl, aby o konečné podobě vlajky rozhodl až svobodně zvolený parlament. Jako kompromis se dohodlo, že Štefánikova vlajka se stane vlajkou Národní rady československé. Užívaly ji také ruské legie. Její symboliku vysvětlil Štefánik v jím připraveném projevu k legionářům 1. československého úderního praporu v Rusku slovy: „Válečná vlajka československé armády je prostá: barva bílá, červená a modrá v podobě klínu, jím lámali jsme ledy nepochopení, nepřízně, zášti a zloby. Bílá a červená naše barva skví se na modrém pozadí jako na blankytné obloze, z níž bohdá navždy zahrnány mraky poroby.“

V den zveřejnění Prohlášení nezávislosti československého národa 18. října 1918 byla poprvé oficiálně vztyčena československá bíločervená vlajka. Došlo k tomu ve Washingtonu na domě v 16. ulici, kde tehdy bydlel Tomáš Garrigue Masaryk. Vyhlášení samostatného československého státu proběhlo v Praze i na venkově 28. října ve znamení jak bíločervených vlajek, tak slovanských trikolor. Šest dní nato zveřejnil malíř Jaroslav Jareš v Socialistických listech své návrhy symbolů. Za vlajku doporučil bílomodročervenou trikoloru s černým trojúhelníkem u žerdi. I když jeho návrh prakticky prošel bez povšimnutí, mnozí obyvatelé České republiky ho pokládají za autora naší vlajky. Je sice pravdou, že se v jeho pozůstalosti dochoval i návrh bíločervené vlajky s modrým klínem, ale z archivních dokumentů lze velmi detailně stanovit podíl jednotlivých osob, které měly vliv na zavedení československé vlajky. V posledních desetiletích je pečlivě studováno několik odborníků České vexilologické společnosti a vždy došlo k závěru, že za autora naší vlajky nelze označit Jaroslava Jareše.

▣ Výběr státních symbolů

Protože bílou a červenou obsahovaly vlajky sousedních států Polska a Rakouska, bylo nutno vlajku Československa řešit jinak. Na konci roku 1918 se ustavila speciální komise při Prezidiu ministerské rady, aby stanovila státní symboly. Jejími členy se stal profesor Karlovy univerzity Gustav Friedrich, ředitel Archivu země České dr. Jan Bedřich Novák, ředitel Archivu ministerstva vnitra dr. Ladislav Klicman, heraldik a vexilolog Jaroslav Kurša pracující v té době v Archivu ministerstva vnitra, pražský městský archivář dr. Václav Vojtíšek a někteří politici a zástupci ministerstev.

Po vyřešení podoby malého státního znaku donesl na jednání znakové komise 4. července 1919 archivář Jaroslav Kurša několik návrhů, na nichž k bílému a červenému pruhu přiložil modrý proužek o různé šířce a v různých polohách. Na některých návrzích pak místo modrého pruhu zkusil modrý kříž, krokvici a klín. Řešení s klínem pak vehementně prosazoval zástupce

z ministerstva národní obrany podplukovník ing. Antonín Valšík. Doporučil, aby klín sahal do třetiny délky listu, a zajistil praktické zkoušky s touto vlajkou.

Dokládá to těsnopisecká zpráva z jednání ústavního výboru parlamentu, kde A. Valšík 16. března 1920 prohlásil: „*Došli jsme k názoru, že...je nutno dát barvu modrou na čestné místo a dali jsme tedy ten modrý klín při žerdi, čímž vznikla forma vlajky, která se stala návrhem státním. Byl jsem toho vinen já, že původně vznikla vlajka, která činila dojem vskutku trochu toporný, a sice z toho důvodu, že jsme chtěli dáti tomu klínu nějaké snadno pochopitelné rozměry, které by se v předpisech jednoduše nechaly vyjádřiti. Vyhotovena byla vlajka, jezdily pod ní dva parníčky asi 4 dny na Vltavě a pozorovali jsme tu vlajku jak v přírodě, tak ve městě za svitu slunce i za večerního šera a shledali jsme, že svým seskupením i tvarem co vlajka vyhovuje, poněvadž je zdaleka rozeznatelná...*“

Kresba vlajky s třetinovým modrým klínem se stala součástí vládního návrhu zákona zaslaného do Revolučního národního shromáždění na konci roku 1919. Při projednávání v ústavním výboru však návrh s klínem narazil na odpor a například poslanec ing. Josef Záruba – Pfeffermann doporučil užít v horním rohu bíločervené vlajky vlajku amerických Slováků (pět vodorovných pruhů - červený, bílý, modrý, bílý a červený).

Když už vypadalo, že projednávání podoby vlajky bude v parlamentu značně komplikované, rozhodla se znaková komise vytvořit subkomitét pro vlajku a požádat výtvarníky o radu. Na schůzi 26. ledna 1920 pak zástupce ministerstva školství a národní osvěty dr. V. V. Štech informoval o doporučení Františka Kysely protáhnout klín až do poloviny délky listu. V této podobě byla československá vlajka schválena v Revolučním národním shromáždění 30. 3. 1920.

Období protektorátu

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava se vlajky s modrým klínem nadále vyvěšovaly. To vadilo nejen Němcům, kterým vlajka připomínala 1. republiku, v níž měli nevýhodné postavení, ale kupodivu i Slovákům. Slovenský štát, resp. Slovenská republika, už 23. června 1939 zavedl vlajku tvořenou třemi vodorovnými pruhy, bílým, modrým a červeným. Od protektorátní vlajky se tedy dostatečně lišila, přesto se vlajka s klínem stala předmětem verbální nóty slovenského vyslanectví v Berlíně.

Když se dlouho nic nedělo, došla říšskému protektorovi trpělivost a v červenci 1939 nařídil protektorátní vládě, aby urychlila práce na vládním nařízení stanovujícím protektorátní symboly. Na poradě ministrů a zástupců Národního souručenství v září 1939 a po konzultacích s výtvarníkem Cyrilem Boudou, heraldikem Karlem Schwarzenbergem a odborníkem na tisk Karlem Neubertem se navrhlo, aby protektorátní vlajku tvořily tři vodorovné pruhy, bílý, modrý a červený v poměru 2:1:2. Tato kombinace však příliš připomínala slovenskou vlajku. Ani varianta bíločervené vlajky s úzkým modrým pruhem u žerdi nemohla získat podporu u Němců, protože v modrém proužku mohl být viděn dřívější klín. A tak 19. září 1939 přikývl říšský protektor, když za ním dorazili úředníci na Wilsonovo nádraží, kde v kupé čekal na odjezd vlaku do Berlína, na vlajku tvořenou třemi vodorovnými pruhy, bílým, červeným a modrým. V této podobě a s platností od 6. října 1939 nahradila bíločervenou vlajku s modrým klínem.

Československé vlajky se nadále užívaly československými zahraničními vojenskými jednotkami a znovu zavlály po osvobození Československa. Pro jejich nedostatek se při povstání v Praze 5. května 1945 vyvěsily v několika případech i bíločervené české prapory, které vznikly odpáráním modrého pruhu z protektorátních vlajek.

Po roku 1989

V roce 1990 se bíločervené vlajce, která byla Čechům tak blízká v 19. století a na počátku 20. století, dostalo uznání, když byla přijata ústavním zákonem České národní rady ze 13. března 1990 za státní vlajku České republiky v rámci federace.

Když se v roce 1992 blížilo uzavření dohody o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, parlamentní heraldická komise, jejímž členem byl autor těchto řádků, jednoduchou bíločervenou vlajku nedoporučila užít za symbol samostatné České republiky. Iniciativně vypracovala paragrafovaný text zákona a přesvědčila poslance České národní rady o nevhodnosti úpravy dosavadní československé vlajky jiným modrým odstínem klínu nebo jinou velikostí klínu. Významným dnem se pak stal 17. prosinec 1992. Toho dne odmítli poslanci ČNR rozhodnutí svých federálních kolegů, že dosavadní vlajku s modrým klínem nesmí užívat žádný z nástupnických států po rozpadu Československa. Jednomyslně schválili návrh zákona, který bíločervenou vlajkou s modrým klínem vyjádřil kontinuitu české demokracie s československou.

Aleš Brožek, foto archiv autora

{phocagallery view=category|categoryid=139|limitstart=0|limitcount=0}